

Sayı : 4

Yıl : 1988

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İstanbul - 1989

XIII-XV. ASIRLARDA KORE'DE MÜSLÜMAN TÜRKLER VE UYGURCA'NIN KULLANILMASI

Hee-Soo LEE*

Bilindiği gibi XIII. asrın başlangıcında İç Asya'da ortaya çıkan Moğol imparatorluğu, XIII. asrın ikinci yarısında artık geniş Asya toprakları üzerinde bir cihân hâkimiyeti kurmuştur. Bilhassa Çin topraklarını kendi idâresi altında toplayan Yüan Hanedânı (1270-1368) devrinde Moğol yöneticileri, yüksek seviyede bir medeniyete sahip olan Çinlileri daha etkin bir şekilde yönetmek için üstün Türk-İslâm kültürüne sahip pek çok Orta Asyalı Türk ve Müslümanı Yüan sarayına davet ederek özellikle idarî ve malî işlerde onlardan faydalanmışlardır. Onlar Yüan devletinin ekonomik ve kültürel meselelerine tamamen hâkim oldukları gibi idarecilikte de büyük nüfûza sahip olmuşlardır. Bu durumda Orta Asyalı Türkler ve Müslümanlar, René Grousset'nin tasvir ettiği gibi iptidâî Moğolların kültürel hocalık görevinde bulunarak mahallî yöneticiler, vergi toplayıcıları ve malî müşavirler sıfatıyla Çin'i fiilen yönetmişlerdir ¹.

Türk ve Müslümanların Yüan sarayında yaptıkları büyük katkıları, hemen her sahada komşu ülkeleri de etkiliyordu. Özellikle Yüan Hanedânına tabi olan Kore'deki Koryo Hanedânı (918-1392) da Türk-İslâm kültürünün etkisi altına girmiştir. Böylece Kore'ye çok sayıda Orta Asyalı Müslüman Türk, Moğol patronlarıyla beraber memur, mütercim, kâtip, özel muhafız, mabeynci gibi görevlerle veya tüccar olarak Koryô toplumuna dahil olması doğal bir gelişmeye sebep olmuştur.

Orta Asyılı Müslüman Türklerin Koryô sarayındaki yükselmeleri ve Kore toplumuna kaynaşmalarına en güzel misâli belki de 1274 yılında Kubilay Hân (1260-1291)'nin kızı olup sonradan Koryô kraliçesi olan Moğol prensesi Che-kuk'un mabeyncisi olarak Kore'ye gelen SAMGA adlı bir Müslümandır. Koryô-sa (Kore Tarihi) ² adlı tarihî kaynakta bir Hui-Hui

* Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesinde Misafir Öğretim Üyesi.

¹ Bu konuda tafsilât için bkz. M. Rossabi, "The Muslims in the early Yüan Dynasty", *China under Mongol Rule* (nşr. J. D. Longlois), Princeton, 1981, s. 257-295./R. Grousset, *Extême-Orient*, C. II, Paris, 1929, s. 428, n-11./W. Barthold, *Turkestan Down to the Mongol Invasion*, London, 1968, s. 463-494.

² Koryô Hanedânı (918-1392)'nin resmî tarihi. 1451'de meşhur Koreli bilgin Chông İn-chi tarafından tamamlanmıştır.

(Müslüman) olarak tarif edilen SAMGA'nın vesikalarda görülen bazı noktalar dikkatle gözönüne alınırsa Orta Asyalı bir Müslüman Türk, daha büyük ihtimalle Uygur-Türkü olduğu anlaşılmaktadır ³.

SAMGA, Koreli bir kadınla evlenerek Kore'ye yerleşmiş ve Koryô kralı ve kraliçesinin özel temsilcisi olarak Koryô-Yüan siyasî münâsebetlerinin geliştirilmesinde büyük katkıda bulunmuştur. Koryô kralı tarafından kendisine verilen bir Korece "Chang Sun-ryong" ismi ile tanınan SAMGA, hâlâ ülkenin her yöresinde yaşamakta olan "Dôksu Chang âilesi"nin kurucusu olarak bilinir. Dôksu Chang âilesinin şeceresinde SANGA'dan itibaren 25 nesil boyunca süregelen âile tarihi ayrıntılı biçimde muhafaza edilmektedir. 25 nesil boyunca tamamen Korelileşmiş olan Türk menşe'li Chang âilesi ve diğer Müslüman Türkler Koryô ve onun yerine kurulan Chosôn Hanedânları döneminde 150 yıl boyunca kendi özelliklerini muhafaza ederek Kora topraklarında ilk Türk-İslâm toplumunu oluşturmuşlardır ⁴.

Her ne kadar Müslüman Türkler Koreli kadınlarla evlenerek ve hükümet kademelerinde görevler alarak adım adım Korelileşmişlerse de, bir müddet başkent Kae-sông ve civarındaki bazı şehirlerde kendi cemaatlerini oluşturup kendi geleneklerini ve dinî ibadetlerini sürdürmüşlerdir. Cemiyetleri içinde kendi bayramlarını kutladılar, millî kıyafetler ve başlıkları giydiler ve hattâ YE-KUNG adlı câmiler bile inşa ettiklerine inanılmaktadır. İslâm cemaatleri arasında İslâmî meselelerin çözülmesi ve düzenli ibadetlerin yapılmasında görevli dinî liderler de mevcuttu. Onlar resmî saray merasimlerine bile muntazam şeklide davet edilmiş, orada Kur'an okuyarak kralı tebrik edip onun uzun ömürlü olması ve ülkesinin uğuru için İslâmî usûlde dua etmişlerdir. Onlar Çin'de olduğu gibi Kore hükûmeti ile Müslümanlar arasında arabuluculuk görevi de üstlendiği muhtemeldir ⁵.

Kore'ye yerleşen Müslümanların çoğu Orta Asyalı Türklerden ibaret olduğundan bazı kültürel unsurların da Kore'de yayılmasına sebep olmuşlardır.

³ *Koryô-sa*, 36, Yôl-chôn, 1274 yılı kısmı.

⁴ Aynı kaynak, aynı yer.

⁵ *Chosôn Wang-cho sil-rok* (Chosôn Hanedânının resmî tarihi), Se-chong 1. yılı, 9. ay. (1419 yılı) kısmı./Yi Ning-hua, *Chosôn Pukkyo T'ong-sa* (Kore Budizm Tarihi), C. II, Seoul, 1918, s. 605.

Bunlardan en önemlisi hiç şüphesiz Türk-Uygur harfleri ve lisanının Koryô Hanedânının son devrinden Chosôn hanedânının ilk yıllarına kadar Kore sarayında çok yaygın bir halde kullanılmasıdır.

Bilindiği gibi Uygur alfabesi Moğol devrinin sonuna kadar Moğolların resmî yazıları olarak kalmıştır. Sadece Kubilay Han zamanında Moğol dil ve kültürü yükseltmek istenilerek Paspas denilen Tibet ve Sanskrit alfabelerinden oluşan yeni bir yazı tarzı kullanılmışsa da, bu yazı da istenilen neticeyi vermediği için Uygur yazısının kullanılmasına devam edilmiştir. Moğol-Yüan sarayında Uygurların sayıları çoğaldıkça Uygur alfabesinin yanısıra Uygur lisanı bile üst tabaka bürokrat ve aristokratlar arasında bir zerafet lisanı olarak konulmuştur ⁶.

Gördüğümüz gibi bu dönemde Kore'de Yüan sarayı adına çalışan ya da Koreliler ile kaynaşan çok sayıda Orta Asyalı Müslüman ve Türkler Koryô sarayı üzerine büyük nüfûza sahip olmuş, siyasî ve malî etkilerini kullanmışlardı. Uygur alfabesi kullanan başta Moğol saray mensupları olmak üzere kalabalık Uygurların Koryô sarayında görev almaları, netice itibarıyla Koryô sarayında Uygurca'nın yayılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle Yüan sarayı ile fiilî haberleşme yapması ve Ta-tu(şimdiki Peking)'daki Moğol ve Türk memurlarıyla yakın ve dostça münâsebetlerde bulunması mecburi olan Koryô saray mensupları ve üst düzey memurları için artık Uygur alfabesi ve lisanını öğrenmek şart olmuştur. Bu yüzden Koryô Hanedânı üzerinde Moğol tesirinin en kuvvetli olduğu bir zamanda (XIII. asrın ikinci yarısından XV. asrın ortalarına kadar) Uygur yazısı ve lisanı Kore'de çok yaygın olmuş ve gayr-i resmî bir saray lisanı haline gelmişti. Moğol prensesi bile Uygur mabeyncileri ve hizmetçileriyle Uygurca konuşup Yüan sarayına Uygur harfleriyle yazılan mektuplar gönderiyorlardı ⁷.

Koryô Hanedânının son zamanlarında çok yaygın olan Uygurca'nın Chosôn Hanedânında da önemli yabancı lisanlar arasında yer aldığı görülmektedir. 1395 yılına ait bir vesikaya göre Uygur asıllı bir teşrifat memurunun ricası üzerine "Devlet Mütercim Seçme İmtihanı"nda Moğolca ile beraber Uygurcanın da resmî yabancı dil olması kabul edilmiştir. Bundan 30 sene sonra, yani 1323 yılındaki bir vesikaya göre de

⁶ A. Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi*, İstanbul, 1984, s. 182.

⁷ Yi Ning-hua, *adı geçen kaynak*, s. 604-605./*Koryô-sa*, kral Ch'ungyöl 24. yılı, 3. ay, kısmı.

o zamana kadar Teşrifat Bakanlığında Moğolca, Paspaca ve Uygurca resmî dil olarak öğretiliyordu ⁸.

Devlet tercüme memurları olmak için imtihana müracaat eden adayların çoğu Koreli olmasına rağmen XV. asrın ilk yarısına kadar Uygurca'nın resmî yabancı diller arasında yer alıp ilgili bakanlıklarca öğretilmesi, o sıralarda hâlâ Chosôn sarayı üzerinde Müslüman-Türk-Uygurların nüfuzunun mevcut olduğunu ve Kore toplumunda yerleşip Uygurca'yı ana dil olarak konuşan Müslüman Türklerin sayısının da az olmadığını gösteriyor. Kore sarayının bu olumlu tutumu, aynı zamanda Kore'de yaşamakta olan Uygurlara devlet kademelerinde Uygurca öğretim üyeleri veya resmî devlet mütercim memurları olarak çalışma fırsatını sağlamıştır.

Fakat uzun süre kendi cemaatlerini oluşturarak hürriyet içinde dinî ve kültürel özelliklerini muhafaza etmeye çalışan Kore'deki Müslüman Türkler 1427 yılında İslâmî ibadetleri ve millî kıyafetleri yasaklayan bir kararnameyle çok ciddi bir tehditle karşı karşıya gelmiştir. Nitekim XIII. asrın üçüncü çeyreğinden itibaren XV. asrın ilk çeyreğine kadar olan 150 yıl boyunca ibadetlerini, geleneklerini, lisanını ve kendilerine has kıyafetlerini muhafaza ederek Kore'ye yerleşen Türk ve Müslümanlar, Chosôn Hanedanının devamlı uyguladığı asimilasyon politikası altında tedricen bu özelliklerini kaybetmişlerdir. XV. asrın ilk yarısında izlenen bu asimilasyon politikası böylece Kore'de İslâmın varlığının fiilen yokedilmesine ve Kore toplumu üzerinde etkili olan bazı Türk kültür unsurlarının kaybedilmesine ana sebep olmuştur.

⁸ Chosôn Wang-cho sil-rok, T'ae-cho sil-rok 6, 16a-18b./Aynı kaynak, Se-chong sil-rok 19, 1-1b.